

Уривок із неопублікованої книги
 “Безодня і вершини” (спогади, поезії і живопис)

Богдан Мацелюх, доктор біол. наук, член-кореспондент НАН України

Ярослав Мацелюх, художник, письменник

За релігійними уявленнями людей можна віднести до трьох основних груп: віруючих (ідеалістів), атеїстів (матеріалістів) і дуалістів, що займають проміжне становище між цими двома попередніми групами. Згідно з беззастережним переконанням віруючих, Бог, світовий розум або ідея є творцями Всесвіту, усіх речей і явищ об’єктивної дійсності. Натомість матеріалісти вважають матерію первинною, а свідомість і дух — вторинними. Дуалісти стверджують, що Бог і фізична матерія із самого початку є незалежними субстанціями, які нерозривно пов’язані між собою і знаходяться у постійній взаємодії. Три найбільші світові релігії охоплюють віруючих людей: християнство, іслам і буддизм.

Десь у трьохлітньому віці мене (Богдана Мацелюха — ред.) охрестив священник у сільській греко-католицькій церкві. Від того часу разом із батьками і родичами я відвідував церковні богослужіння в рідному селі Цетуля на Львівщині у святкові дні. Проживаючи в Києві від 1960 р., я не регулярно ходжу до греко-католицької церкви Святого Василя Великого на Вознесенському узвозі, в якій також оформив свій шлюб з дружиною Дарією. В принципі, відношу себе до людей, які за об’єднання Української православної церкви Київського патріархату і Української православної автокефальної церкви у єдину Помісну українську православну церкву і перейменування УПЦ МП в російську церкву. Я навіть за об’єднання Греко-католицької і Православних церков в єдину церкву, але це майже неможлива подія на сьогоднішній день як із-за зовнішніх, так і внутрішніх причин.

Не можу себе віднести до беззастережно віруючої людини, у якої не повинно бути найменших сумнівів щодо походження Всесвіту і абсолютної справедливості і правдивості Біблії.

Як учений, я стараюся критично аналізувати усі факти і явища на основі останніх досягнень науки і поєднати релігію з наукою.

Є два основних закони об’єктивної дійсності: *закон збереження маси і енергії* і *закон єдності і боротьби протилежностей*. Якщо первинним був Бог чи всесвітній розум, то для виникнення Всесвіту необхідно було частину розумової, божественної субстанції трансформувати в первинний згусток матерії та енергії перед т. зв. Великим вибухом, оскільки щось з нічого не виникає. Отже, з моменту зародження Всесвіту Бог і матерія знаходяться в нерозривній єдності і взаємодії. Бог створив закони будови і розвитку матерії та енергії і далі не втручається в хід історичного розвитку Всесвіту. Можливе також корегування цих законів у процесі розвитку Космосу в разі потреби.

У Всесвіті і в самій людині, як складовій мікрочастинці останнього, іде постійна боротьба нерозривно поєднаних протиріч: матерія і антиматерія, гравітація і антигравітація, ядерний синтез і вибух, душа і тіло, життя і смерть, асиміляція і дисиміляція, спадковість і мінливість, добро і зло, вірність і зрада, любов і ненависть, духовність і матеріальність, ...бог і антибог. Це не означає, що одна сторона є позитивною, а друга — негативною в людському розумінні. Вони рівноцінні і незамінні, але протилежні за суттю в одному цілому. Наприклад, на перший погляд, життя — прекрасне явище на Землі, а смерть — щось страшне, жорстоке і небажане. А насправді вони не можуть існувати одне без одного. Якщо б не було смерті рослин, тварин і людей та їх перетворення мікроорганізмами на прості вихідні органічні і неорганічні сполуки, то Земля була б завалена живими організмами і життя стало б нестерпним і неможливим.

Життя на основі сучасних уявлень з'явилося на Землі в глибинах океанів біля термальних джерел у вигляді мікроорганізмів або могло бути занесеним на нашу планету із космосу у вигляді останніх за допомогою комет. Матрицею для збереження і мінливості спадкової інформації усіх форм життя стала двоспіральна молекула ДНК. Завдяки мутаційним змінам різних генів і постійної дії природного добору вижили організми, які були найсильнішими і найбільш пристосованими до конкретних умов довкілля. Ця закономірність еволюції, вперше відкрита **Ч. Дарвіном**, суперечить креаційній теорії, згідно з якою всі живі організми були створені одночасно і в завершеному вигляді. Але вона анітрохи не суперечить поняттю бог, який сотворив ДНК як матеріального носія спадковості і мінливості. Структурно-функціональні блоки ДНК в процесі еволюції використовувалися для побудови нових і більш складних організмів внаслідок збільшення розмірів геномів. Як це не дивно, але ДНК сучасної людини на 98 % подібна до ДНК шимпанзе. Предки мавп і людей розійшлися в процесі еволюції 5–7 мільйонів років тому.

Первісні люди вперше з'явилися в Африці і потім розселилися по всьому світу. Інша і менш правдоподібна теорія стверджує, що люди могли появитися в різних частинах нашої планети. “Мітохондріальна Єва” жила в Африці приблизно 200 тисяч років тому. Порівняльний аналіз мітохондріальної ДНК, яка передається по прямій лінії від матері до дитини, а також чоловічої Y-хромосоми сучасних і древніх людей дозволив зробити висновок, що ще до виходу з Африки, біля 60–70 тисяч років тому, популяція древніх людей розділилася на три групи — екваторіальну, азіатсько-американську й європейську.

Три групи незаперечних артефактів дають можливість простежити за міграцією перших людей: кераміка, мова і древня ДНК. Перша хвиля міграції людей зі Сходу в Західну Європу відбулася 45 тисяч років тому. Це були мисливці-збирачі, які замінили місцевих неандертальців та інших архаїчних людей. Друга група людей, які почали займатися обробкою землі, прибула із Середнього Сходу близько 8 тисяч років тому і замінила мисливців-збирачів або змішалась з ними. І, нарешті, третя міграція людей прийшла в Західну Європу 4500 років тому, принісши з собою таку технологічну новинку як колесо і одомашненого коня, а також древню ДНК і мову, що стала попередницею багатьох сучасних мов. Це були представники так званої Ямної культури, які проживали навколо Чорного і Каспійського морів наприкінці мідного і раннього бронзового віку і принесли з собою на нові території Західної Європи частину родини індоєвропейських мов, яка потім розвинулася в слов'янські, німецьку та в інші північноєвропейські мови.

Геноми сучасних європейців, у т.ч. норвежців, шведів і литовців, споріднені в тій чи тій мірі з ДНК древніх європейців. Міграція наших предків з Північного Причорномор'я в Межиріччя і далі аж до Індії знаходить своє підтвердження в найбільшій подібності санскриту до сучасної української мови,

ніж до інших індоєвропейських мов. Найдавнішу цивілізацію створили шумери у 4–3 тисячолітті до н.е. в Месопотамії. Вони вперше винайшли письмо у вигляді клинопису на глиняних табличках, які збереглися до наших днів. “Поема про Гільгамеша”, правителя Урука, містить легенди про створення світу, перших людей і світовий потоп, які пізніше переписали з незначними змінами творці Біблії після виходу юдеїв із Вавилонського полону. Значно пізніше з'явилися героїчні епоси “Махабхарата” (1 тис. до н.е.) та “Іліада” (700 р. до н.е.).

Біля Мелітополя знаходиться Кам'яна могила, наскальні зображення якої шумерологи вважають давніми письментами дошумерського періоду (8–3 тис. до Р.Х.). Шумерський Бог-творець Енліль пізніше трансформувалася в біблійного Еллоя і слов'янського Леля. Біблійний рай (єдем) існував реально для древніх мисливців-збирачів на території Межиріччя, нижче з'єднання чотирьох рік Євфрату, Тигра і ще двох висохлих рік, яка була затоплена водою Перської затоки після танення льодовиків і підняття рівня моря. Рай у вигляді багатства різноманітних їстівних плодів і фруктів закінчився, і довелося древнім людям обробляти менш родючу і засушливу землю в поті чола, щоб вижити і продовжити життя у потомках.

Сьогодні людина досягла найвищого ступеня розвитку серед усіх живих організмів, здобувши як позитивні епітети “чудо світу”, “вінець природи”, “окраса Всесвіту”, “богоподібна”, так і негативні за **Ф. Ніцше** як “деградована”, “біологічно збиткова тварина”, “хвороба Землі”. Одним словом, людина двоїста, оскільки в ній борються протилежності, і щойно приведені характеристики є крайніми амплітудами маятника між душею і тілом. Сьогодні людина знаходиться в ноосфері за **В.І. Вернадським**, біосфері ХХІ століття, в якій вона повинна підтримувати строгий і цілеспрямований розвиток останньої, втручаючись в хід геохімічних і природних процесів як потужна сила. На превеликий жаль, вона хоче бути незалежною від навколишнього середовища, знищуючи незайманість природи і забруднюючи довкілля шкідливими відходами виробництва, що може привести до глобальної екологічної катастрофи.

Іншим дуже небезпечним руйнівним фактором на нашій планеті є агресивні і майже постійні війни за панування над світом, за підземні поклади стратегічної сировини, за родючі землі і дешеву робочу силу, які при наявності ядерної зброї можуть призвести до загибелі сучасної цивілізації. Організація об'єднаних націй (ООН) і Рада безпеки ООН виявилися безсилями в запобіганні та ліквідації збройних конфліктів, розв'язаних агресором наперекір прийнятим міжнародним договором. Яскравим прикладом може бути агресивна війна Росії проти України і безрезультатні спроби Ради безпеки покарати явного злочинця.

Vis vim vi pellit (сила силу силою перемагає). Клином клином вибивають. Хто мечем воює, той від меча і загине. Незаперечна істина у всі історичні часи.

А яке насправді покликання чи призначення людини на Землі або сенс її існування?

Кожна людина повинна повністю розкрити і реалізувати свої здібності, оволодівши конкретною професією у житті в процесі навчання. А вроджені таланти чи здібності бувають різноманітними, які можуть принести суспільству як користь, так і шкоду. Люди бувають схильними як до добрих, так і злих вчинків. Є добрі і злі генії, творці і руйнівники, чесні і обманщики, вірні і зрадливі, працьовиті і ледарі, жертвовники і злодії, життєлюбів і вбивці.

Люди повинні бути відповідальними за свої вчинки і гідно пройти випробування долі. Вони повинні зазнати справжньої любові, яка звеличує духовно, віддати свої сили і знання на користь народу і батьківщини, проявляти гуманізм у думках, словах і вчинках.

Людина повинна виконати найбільше завдання, покладене на неї природою — вижити і продовжити свій рід у дітях і онуках. Людина — унікальна істота, яка може осмислити себе як творця в широкому розумінні слова. Одним словом, людина повинна бути щасливою і задоволеною прожитим життям. А в дійсності часто буває навпаки: скільки випробувань і мук вона зазнає на своїй тернистій і кам'янистій стежині. Чи вдасться *Homo sapiens* виконати свою історичну місію на Землі, — покаже недалеке майбутнє. Будемо оптимістами. *Contra spem spero*.

Генетично люди різні. В процесі еволюції люди накопичили у своєму геномі масу різноманітних рецесивних і домінантних мутацій, — корисних, нейтральних і шкідливих. Сьогодні існує дуже багато спадкових захворювань, які передаються батьками дітям. Генетика і медицина ще не в силі виправити дефекти в молекулі ДНК і тим більше — запобігти появі нових спадкових захворювань, викликаних фізичними, хімічними і біологічними факторами. Кожна людина унікальна.

Немає двох подібних людей на планеті, крім однойцевих близнят. За будь-якою тілесною, фізіологічно-біохімічною чи психічною ознакою люди утворюють безперервний кількісний ряд, від найбільш виражених кінцевих типів до проміжних варіантів. Є високі ростом і малі, тілесно повні і худі, холерики, флегматики і меланхоліки, оптимісти і песимісти, схильні до туберкульозу, гіпертонічної хвороби, виразки шлунка, онкологічних захворювань, діабету, алергії, алкоголізму, наркоманії та психічних захворювань. Є вбивці, злодії, владолобні маніяки, гвалтівники, сексуальні збоченці, мазохісти, казанови, монахи, обманщики, пристосуванці. Ряд можна продовжити. Людське суспільство подібне на різнокольорову мозаїку — від гарячих, теплих і приємних кольорів до холодних, чорних і непривітних. Все перемішалось і бореться за своє існування. Тюрми, психічні лікарні і монастирі актуальні сьогодні ще більше, ніж у минулому.

Ніколи не було і ніколи не буде раю на землі, бо така двоїста природа людини і така різноманітна суть життя. Еволюція життя на землі іде широким фронтом, творить безліч різноманітних форм і вибирає в конкретних умовах кращих.

Воля до влади, як відмічають філософи, притаманна тваринам і людині, і вона проявляється на різних рівнях суспільної організації — від невеликих колективів у дитячому садочку і в школі до політичних партій, організацій, урядів, держав та їх блоків. Вона, мабуть, закладена в генах ДНК...

Всі ці “місцеві” клопоти людей на Землі виглядають дріб'язковими перед проблемами Космосу. Сонце пройшло половину шляху своєї еволюції. Залишилось ще 5 мільярдів років, поки весь водень в його надрах не перетвориться в гелій, і тоді Сонце збільшить свій діаметр і спершу перетвориться на червоного гіганта, здатного випалити все на Землі і перетворити її на гарячу пустелю, подібну до теперішньої Венери. Пізніше сонце перетвориться на білого карлика, остигне, і Земля покриється льодом.

Людині доведеться загинути або покинути свою колиску Землю і переселитися на іншу планету. Поки що технічні можливості цього не дозволяють. Навіть потужний двигун ракети, який забезпечить їй швидкість світла, не доставить людину протягом сотень і тисяч років польоту до бажаної мети.

Планети з аналогічними характеристиками Землі, придатними для життя, ймовірно, не існує в космосі. Якщо й існує, то долетіти до неї буде неможливо. Людина мільйонами років адаптувалася до земних умов. Навіть на недалекому від Землі космічному кораблі в умовах невагомості розчиняється кальцій кісток. Гравітація, як один із чисельних факторів, брала безпосередню участь у формуванні сучасної людини. Виглядає, що Земля — наш єдиний оазис і зберегти його до останнього “подиху сонця” — найважливіше завдання людини. Попереду — ще багато мільйонів років можливого мирного життя на нашій матері-Землі. Все залежить від нас самих. Бережи нас, грішних, праведний Боже! *Fiat voluntas tua!* Хай діється воля Твоя!

І, нарешті, ще одна, невтішна для нас картина, чекає Всесвіт через 50 мільярдів років — перетворення всіх небесних тіл в розсіяний газ із найменших частинок матерії внаслідок прискореного розширення космосу. А що буде далі? Які закони пануватимуть? Розум людини дає їй можливість вижити в конкретних умовах довкілля, але не спроможний розкрити таємницю Всесвіту в силу своєї обмеженості і недосконалості. Людині важко зрозуміти суть понять “вічність” і “безмежність” із-за страшного обмеження її існування в мізерному часі і просторі. Людина, хоч і подібна в якійсь мірі до Бога за твердженням Біблії, але ніколи не зможе перетворитися в повноцінного Вседержителя неба і землі. Людській гордині, на жаль, важко змиритися з цією істиною.

Все ж таки, — що далі? Знову молекули газу будуть конденсуватися у неймовірно щільний згусток матерії та енергії з наступним повторним вибухом і еволюцією чергового Всесвіту? Все знову стане на круги своя, і почнеться чергове коло? Бог і антибог знову кинуть кості і почнеться наступний сеанс гри? Нам не дано про це довідатися. Може, так і краще для нас. Не цікаво знати наперед свою долю. ■